

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE Towarzystwo Historyczne

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ROCZNIK CXXII

NR 4

WARSZAWA 2015
<http://rcin.org.pl>

POLSKA AKADEMIA NAUK
INSTYTUT HISTORII
POLSKIE Towarzystwo Historyczne

KWARTALNIK HISTORYCZNY

ZAŁOŻONY PRZEZ XAWEREGO LISKEGO
W 1887 ROKU

ROCZNIK CXXII
2015

4

WYDAWNICTWO NAUKOWE SEMPER
WARSZAWA 2015

Publikacja dofinansowana przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego

KOMITET REDAKCYJNY

DÁNIEL BAGI (Instytut Historii Uniwersytetu w Peczu, Węgry), RICHARD BUTTERWICK-PAWLICKOWSKI (zastępca redaktora; University College w Londynie, Wielka Brytania), STANISŁAW BYLINA (Instytut Historii PAN, Warszawa), DOROTA DUKWICZ (Instytut Historii PAN, Warszawa), JERZY DYGDAŁA (Instytut Historii PAN, Toruń), MARIAN DYGO (Wydział Historyczny Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszta w Pultusku), JERZY EISLER (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), JAROSŁAW HRYCAK (Wydział Humanistyczny Ukraińskiego Uniwersytetu Katolickiego we Lwowie, Ukraina), MAGDALENA HUŁAS (Instytut Historii PAN, Warszawa), MACIEJ JANOWSKI (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), TOMASZ JUREK (Instytut Historii PAN, Poznań), BARTOSZ KALISKI (sekretarz; Instytut Historii PAN, Warszawa), TOMASZ KIZWALTER (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego), SATOSHI KOYAMA (Faculty of Letters, Kyoto University, Japonia), WOJCIECH KRIEGSEISEN (Instytut Historii PAN, Warszawa), ROMAN MICHAŁOWSKI (redaktor; Instytut Historii PAN, Warszawa), KRZYSZTOF MIKULSKI (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń), MICHAEL G. MÜLLER (Instytut Historii Uniwersytetu Marcina Lutra w Halle-Wittenberdze, Niemcy), BORYS W. NOSOW (Instytut Słowianoznawstwa Rosyjskiej Akademii Nauk w Moskwie, Rosja), ANDRZEJ NOWAK (Instytut Historii PAN, Warszawa), EDWARD OPALIŃSKI (zastępca redaktora; Instytut Historii PAN, Warszawa), HENRYK SAMSONOWICZ (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego), JERZY STRZELCZYK (Instytut Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu), PHILIPP THER (Institut für Osteuropäische Geschichte, Uniwersytet w Wiedniu, Austria), JACEK WIJACZKA (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń), ROMUALD WOJNA (Warszawa)

Redaktorzy tematyczni: ROMAN MICHAŁOWSKI (średniowiecze), EDWARD OPALIŃSKI (wieki XVI–XVII), RICHARD BUTTERWICK-PAWLICKOWSKI (wiek XVIII), MACIEJ JANOWSKI (wiek XIX), JERZY EISLER (wiek XX)

ADRES REDAKCJI

Instytut Historii PAN

00-272 Warszawa, Rynek Starego Miasta 29/31, tel. +48 22 831 02 61
e-mail: kh@ihpan.edu.pl
<http://www.kh-ihpan.edu.pl>

Redaktor językowy: Bogusława Pilch

Adiunkt redakcji: Magdalena Archutowska

Asystent redakcji: Andrzej Skalimowski

© Copyright by Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe Semper
Warszawa 2015

© All right reserved. No part of this book may be reproduced, stored in a retrieval system, or
transmitted, in any form or by any means without the prior permission of the publishers,
Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk and Wydawnictwo Naukowe Semper

© Wszelkie prawa zastrzeżone. Przedruk lub odtwarzanie fragmentów tej publikacji w mediach
każdego rodzaju wymaga pisemnego zezwolenia Instytutu Historii Polskiej Akademii Nauk oraz
Wydawnictwa Naukowego Semper

PL ISSN 0023-5903

Nr indeksu 363103

Wersja drukowana czasopisma jest wersją pierwotną

Wydawnictwo Naukowe Semper

Redakcja i Studio Graficzne:

ul. Mariensztat 8

00-302 Warszawa

tel./fax: 22 538 92 03

e-mail: redakcja@semper.pl

<http://semper.pl>

<http://semper.istore.pl>

Dział handlowy i księgarnia:

ul. Bednarska 20 A

00-321 Warszawa

tel./fax: 22 828 49 73

e-mail: handlowy@semper.pl

SPIS TREŚCI

Od Redakcji. Chrystianizacja i dechrystianizacja jako problem badawczy	635
Marek G e n s l e r, Satyra na leniwyh teologów, czyli o pewnych lekcjach z filozofii nieodrobionych od sześciuset lat	641
Maciej J a n o w s k i, Małżeństwo z rozsądku: katolicyzm i nowoczesność w dziewiętnastowiecznej Europie	657
Jerzy E i s l e r, Polska Rzeczpospolita Ludowa — szkic do rozważań o laicyzacji państwa	701

PRZEGŁĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

Anna B a r a n s k a, Chrześcijańskość — czym jest i jak ją mierzyć? Kilka uwag natury metodologicznej	731
Irena B o r o w i k, Społeczne konsekwencje chrztu Mieszka I i chrystianizacji Polski (o znaczeniu religii w przeszłości i dzisiaj)	739
Martyna D e s z c z y ń s k a, Uwagi o teorii sekularyzacji i sekularyzmie w naukach humanistycznych	749
Ryszard G r z e s i k, Chrystianizacja krokiem do budowy cywilizacji europejskiej	759
Małgorzata K a r p i ń s k a, „Po herezji przyszedł brak wiary”. Dechrystianizacja — przypadek rewolucyjnej Francji	765
Igor K ą k o l e w s k i, Specyfika procesów chrystianizacyjnych w historii Polski w kontekstach historii powszechnej	775
Jerzy K l o c z o w s k i, Chrystianizacja	785
Stefan K w i a t k o w s k i, O przydatności kategorii habitusu w badaniach nad chrystianizacją społeczeństw zachodniosłowiańskich	791
Krzysztof L e w a l s k i, Sekularyzacja — droga do wypełnienia misji chrześcijaństwa?	799
Kazimierz M a l i s z e w s k i, Rola chrześcijaństwa w procesie narodzin i integracji państwa polskiego oraz włączenia Polski w orbitę cywilizacji zachodnioeuropejskiej	807
Grzegorz P a c, Chrystianizacja i prawo we wcześniejszym średniowieczu ..	817
Maciej P t a s z y ń s k i, Chrześcijaństwo wobec zmiany: przypadek reformacji	825
Stanisław R o s i k, Chrzest Mieszka I i Polaków, ale czy Polski? Postrzeganie konwersji władcy i społeczeństwa w świetle najdawniejszych przekazów (Thietmar z Merseburga, Gall Anonim)	833
Henryk S a m s o n o w i c z, Uwagi dotyczące 1050. rocznicy chrztu Polski ..	841
Michał W a r c h a l a, Sekularyzacyjne paradoksy	847

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

Paweł Ź m u d z k i, Liber de passione martiris i Vita maior s. Stanislai. Na marginesie książki Wojciecha Drelicharza o idei zjednoczenia królestwa ..	855
Miłosz S o s n o w s k i, Hagiografia doby chrystianizacji w nowej odsłonie ..	877

*

C. Scherer, <i>Der Pontifikat Gregors IV. (827-844). Vorstellungen und Wahrnehmungen päpstlichen Handelns im 9. Jahrhundert</i> — Przemysław Nowak	903
M. Betti, <i>The Making of Christian Moravia (858-882). Papal Power and Political Reality</i> — Krzysztof Polek	907
Die Chronik der Polen des Magisters Vincentius, wyd. E. Mühlé — Jacek Banaszkiewicz	911
K. Harvey, <i>Episcopal Appointments in England, c. 1214-1344. From Episcopal Election to Papal Provision</i> — Jacek Maciejewski	920
D. Olszewski, <i>Kultura i życie religijne społeczeństwa polskiego w XIX wieku</i> — Krzysztof Lewalski	925
U. Huhn, <i>Glaube und Eigensinn. Volksfrömmigkeit zwischen orthodoxer Kirche und sowjetischem Staat 1941 bis 1960</i> — Bartosz Kaliski	930
IN MEMORIAM	
Anna Maria Cienciała (8 XI 1929–24 XII 2014) — Rafał Stobiecki	937
KOMUNIKATY	
Regulamin Nagrody im. Aleksandra Gieyszta	941
ZAWARTOŚĆ ROCZNIKA CXXII	
Spis treści rocznika	943
Spis autorów	949
Spis recenzentów	950

CONTENTS

From the Editors. Christianization and Dechristianization as a Research Question	635
Marek Gensler, Satire against Slothful Theologians, or Certain Philosophy Lessons Unlearned for 600 Years	641
Maciej Janowski, Marriage of Convenience: the Roman Catholic Church and Modernity in Nineteenth-Century Europe	657
Jerzy Eisler, People's Republic of Poland — a Sketch for Reflections about the Laicization of the State	701
REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS	731
CRITICAL ARTICLES — REVIEWS	
Paweł Żmudzi, <i>Liber de passione martiris and Vita maior s. Stanislai. On the Margin of a Book by Wojciech Drelicharz about the Idea of the Unification of the Polish Kingdom</i>	855
Mirosław Sosnowski, Hagiography of the Christianization Age Re-Revealed ..	877
Reviews	903
IN MEMORIAM	937
ANNOUNCEMENTS	941
TABLE OF CONTENTS FOR YEAR CXXII	943

Z A W A R T O Ś Ć R O C Z N I K A CXXII

Kwartalnik Historyczny
Rocznik CXXII, 2015, 4
PL ISSN 0023-5903

SPIS TREŚCI ROCZNIKA CXXII

Od Redakcji. Chrystianizacja i dechristianizacja jako problem badawczy .. 4 635

*

B e m Kazimierz, Czynnik wyznaniowy w polityce nominacyjnej Stefana Batorego na starostwa grodowe w Koronie — początek kontrreformacji?	3 457
C i e śla Maria, Liczebność Żydów w Wielkim Księstwie Litewskim w XVII w.	2 245
D o b r o w o l s k i Paweł T., Cytrynowy jedwab. Wdowa Hutchins, Żydzi i przestępcość zorganizowana w Londynie XVIII w.	1 73
E i s l e r Jerzy, Polska Rzeczpospolita Ludowa — szkic do rozważań o laicyzacji państwa	4 701
G e n s l e r Marek, Satyra na leniwych teologów, czyli o pewnych lekcjach z filozofii nieodrobionych od sześciuset lat	4 641
J a n o w s k i Maciej, Małżeństwo z rozsądku: katolicyzm i nowoczesność w dziewiętnastowiecznej Europie	4 657
Ł u k a s i e w i c z Dariusz, Z dziejów polityki sanitarnej pod pruskim zaborem 1772–1807	2 269
M a t l a Marzena, <i>Carmen patrium</i> Bogurodzica — czas powstania, kontekst historyczny i inspiracje	1 39
P a c Grzegorz, Czy królowa Rycheza używała pieczęci?	1 5
R a d u Sorin, S o l o m o n Flavius, Chłopskie organizacje polityczne w komunistycznej Rumunii: casus Frontu Oraczy (1945–1953)	1 107
S u c h a r s k i Robert A., Jeszcze raz w kwestii imienia pierwszego historycznego władczy Polski	2 233
S z w a c i ń s k i Tomasz, Rosyjsko-brytyjskie stosunki dyplomatyczne na sasko-polskim gruncie w przededniu pruskiej agresji. Heinrich Iwanowicz Gross a David Murray wicehrabia Stormont (czerwiec–sierpień 1756)	3 475
W i e c z o r e k Szymon, <i>Bona stultitia</i> . O znaczeniu paradoksów retorycznych w najstarszym żywotie św. Wojciecha	3 417

PRZEGŁĄDY — POLEMIKI — MATERIAŁY

B a r a ń s k a Anna, Chrześcijańskość — czym jest i jak ją mierzyć? Kilka uwag natury metodologicznej	4	731
B o r o d z i e j Włodzimierz, Górn y Maciej, Nowe badania nad I wojną światową w Europie Środkowo-Wschodniej i Południowo-Wschodniej (wybrane zagadnienia)	1	131
B o r o w i k Irena, Społeczne konsekwencje chrztu Mieszka I i chrystianizacji Polski (o znaczeniu religii w przeszłości i dzisiaj)	4	739
D e s z c z y ń s k a Martyna, Uwagi o teorii sekularyzacji i sekularyzmie w naukach humanistycznych	4	749
G ł u s z k o w s k i Piotr, Polsko-rosyjskie stosunki w XIX w. we współczesnej rosyjskiej historiografii	2	303
G r z e s i k Ryszard, Chrystianizacja krokiem do budowy cywilizacji europejskiej	4	759
K a r p i ń s k a Małgorzata, „Po herezji przyszedł brak wiary”. Dechristianizacja — przypadek rewolucyjnej Francji	4	765
K a k o l e w s k i Igor, Specyfika procesów chrystianizacyjnych w historii Polski w kontekstach historii powszechniej	4	775
K ł o c z o w s k i Jerzy, Chrystianizacja	4	785
K w i a t k o w s k i Stefan, O przydatności kategorii habitusu w badaniach nad chrystianizacją społeczeństw zachodniosłowiańskich	4	791
L e w a l s k i Krzysztof, Sekularyzacja — droga do wypełnienia misji chrześcijaństwa?	4	799
L u b c z y ń s k i Mariusz, Wykazy posłów sejmowych z lat 1507–1512	3	509
M a l i s z e w s k i Kazimierz, Rola chrześcijaństwa w procesie narodzin i integracji państwa polskiego oraz włączenia Polski w orbitę cywilizacji zachodnioeuropejskiej	4	807
P a c Grzegorz, Chrystianizacja i prawo we wcześniejszym średniowieczu	4	817
P t a s z y ń s k i Maciej, Chrześcijaństwo wobec zmiany: przypadek reformacji	4	825
R o s i k Stanisław, Chrzest Mieszka I i Polaków, ale czy Polski? Postrzeganie konwersji władcy i społeczeństwa w świetle najdawniejszych przekazów (Thietmar z Merseburga, Gall Anonim)	4	833
S a m s o n o w i c z Henryk, Uwagi dotyczące 1050. rocznicy chrztu Polski	4	841
W a r c h a l a Michał, Sekularyzacyjne paradoksy	4	847

ARTYKUŁY RECENZYJNE I RECENZJE

P a c Grzegorz, Napiszmy lepszą książkę o Mieszkę II!	3	539
R a c h u b a Andrzej, Obraz działalności publicznej nielubianego bohatera. Uwagi w związku z pracą Arkadiusza Czołka o Lwie Sapieże	2	323
S o s n o w s k i Miłosz, Hagiografia doby chrystianizacji w nowej odsłonie	4	877
S t o b i e c k i Rafał, Niezwykła epistolografia. O korespondencji Stefana Kieniewicza i Henryka Wereszyckiego	3	553
Ż m u d z k i Paweł, Liber de passione martiris i <i>Vita maior s. Stanislai</i> . Na marginesie książki Wojciecha Drelicharza o idei zjednoczenia królestwa	4	855

*

Alt D., „ <i>Sanctus episcopus</i> ”. <i>Das Bischofsideal von früh- und hochmittelalterlichen Bischofsvitien im Spannungsfeld von Anspruch und Wirklichkeit</i> — Roman Michałowski	2 347
Anisimov M.Û., <i>Rossijskaâ diplomatiâ v Evrope v seredine XVIII veka (ot Ahenskogo mira do načala Semiletnej vojny)</i> — Tomasz Szwaciński	2 389
Bartoszewicz A., <i>Piśmiennaść mieszkańców w późnośredniowiecznej Polsce</i> — Jan Mackiewicz	1 166
Betti M., <i>The Making of Christian Moravia (858–882). Papal Power and Political Reality</i> — Krzysztof Polek	4 907
Die Chronik der Polen des Magisters Vincentius, wyd. E. Mühlle — Jacek Banaszkiewicz	4 911
Chrzanowski M., <i>Leszek Biały. Książę krakowski i sandomierski. Princeps Poloniae (ok. 1184–23/24 listopada 1227)</i> — Łukasz Szempliński	2 366
Coram iudicio. <i>Studia z dziejów kultury prawnnej w miastach późnośredniowiecznej Polski</i> , red. A. Bartoszewicz — Dorota Żurek	3 577
Dubas-Urwanowicz E., <i>O nowy kształt Rzeczypospolitej. Kryzys polityczny w państwie w latach 1576–1586</i> — Henryk Wisner	1 184
Duggan L.G., <i>Armsbearing and the Clergy in the History and Canon Law of Western Christianity</i> — Radosław Kotek	3 565
Elden J., <i>Episcopal Power and Ecclesiastical Reform in the German Empire. Tithes, Lordship, and Community, 950–1150</i> — Marcin R. Pauk	2 351
Gut P., <i>Ustrój, organizacja i działalność sądownictwa patrymonialnego we wschodnich prowincjach Prus w latach 1740–1849. Studium z dziejów instytucji prawnnej</i> — Zygmunt Szultka	3 587
Harvey K., <i>Episcopal Appointments in England, c. 1214–1344. From Episcopal Election to Papal Provision</i> — Jacek Maciejewski	4 920
Hillis F., <i>Children of Rus'. Right-Bank Ukraine and the Invention of a Russian Nation</i> — Tomasz Hen-Konarski	3 598
Huhn U., <i>Glaube und Eigensinn. Volksfrömmigkeit zwischen orthodoxer Kirche und sowjetischem Staat 1941 bis 1960</i> — Bartosz Kaliski	4 930
Karras R.M., <i>Unmarriages. Women, Men, and Sexual Unions in the Middle Ages</i> — Grzegorz Pac	1 158
Late Medieval and Early Modern Ritual. <i>Studies in Italian Urban Culture</i> , red. S. Cohn Jr, M. Fantoni, F. Franceschi, F. Ricardelli — Ewelina Kowalczyk	3 582
Lebow K.A., <i>Unfinished Utopia. Nowa Huta, Stalinism, and Polish Society, 1949–56</i> — Hubert Wilk	3 618
Łazuga W., <i>Kalkulować... Polacy na szczytach c.k. monarchii</i> — Roman Kochnowski	3 608
MacDonald I.G., <i>Clerics and Clansmen. The Diocese of Argyll between the Twelfth and Sixteenth Centuries</i> — Jerzy Strzelczyk	1 163
Maciejewski J., <i>Adventus episcopi. Pozaliturgiczne aspekty inauguracji władzy biskupiej w Polsce średniowiecznej na tle europejskim</i> — Ewelina Kowalczyk	2 361

Milliman P., „The Slippery Memory of Men”. <i>The Place of Pomerania in the Medieval Kingdom of Poland</i> — Wiesław Sieradzan	2	377
Moniuszko A., <i>Mazowieckie sądy ziemskie (1588–1648). Organizacja – funkcjonowanie – postępowanie</i> — Jolanta Choińska-Mika	2	384
Moskal A., <i>Im Spannungsfeld von Region und Nation. Die Polonisierung der Stadt Posen nach 1918 und 1945</i> — Mateusz J. Hartwich	2	398
Ogórek M., <i>Beginki i waldensi na Śląsku i Morawach do końca XIV wieku</i> — Jarosław Szymański	1	171
Olszewski D., <i>Kultura i życie religijne społeczeństwa polskiego w XIX wieku</i> — Krzysztof Lewalski	4	925
Pac G., <i>Kobiety w dynastii Piastów. Rola społeczna piastowskich żon i córek. Studium porównawcze</i> — Aneta Pieniądz	2	357
Pelczar S., <i>Władysław Odonic. Książę wielkopolski, wygnaniec i protektor Kościoła (ok. 1193–1239)</i> — Agnieszka Teterycz-Puzio	2	372
Piotrowski I., <i>Piesń i moc. Pieśni codzienne Franciszka Karpińskiego w kulturze polskiej XIX i XX wieku</i> — Michał Starczewski	1	187
Plokhy S., <i>The Cossack Myth. History and Nationhood in the Age of Empires</i> — Tomasz Hen-Konarski	1	196
Redefining the Sacred. Religion in the French and Russian Revolutions, red.		
D. Schönpflug, M. Schulze Wessel — Monika Milewska ..	1	192
Scherer C., <i>Der Pontifikat Gregors IV. (827–844). Vorstellungen und Wahrnehmungen päpstlichen Handelns im 9. Jahrhundert</i> — Przemysław Nowak	4	903
Service H., <i>Germans to Poles. Communism, Nationalism and Ethnic Cleansing after the Second World War</i> — Anna Wylegała	2	402
Snorrason Oddr, <i>Saga o Olafie Tryggvasonie</i> , tłum., oprac. i wstęp A. Waśko — Jakub Morawiec	1	153
Stępniewska-Holzer B., <i>Żydzi na Białorusi. Studium z dziejów strefy osiedlenia w pierwszej połowie XIX w.</i> — Theodore R. Weeks	1	201
Stępnik K., <i>Macedonia w prasie polskiej (1903–1914)</i> — Krzysztof Wroćławski	3	613
Śliwiński J., <i>Walka o koronę polską. Zjazd monarchów w Krakowie w 1364 roku</i> — Andrzej Marzec	1	178
Die Teilungen Polen-Litauens. Inklusions- und Exklusionsmechanismen —		
Traditionsbildung — Vergleichsebenen, red. H.-J. Bömelburg,		
A. Gestrich, H. Schnabel-Schüle — Jacek Kordel	3	594
Trencsényi B., <i>The Politics of „National Character”. A Study in Interwar East European Thought</i> — Maciej Górný	1	204
1413 m. Horodlés aktai (dokumentai ir tyrinėjimai) / Akty Horodelskie z 1413 roku (dokumenty i studia), red. J. Kiaupienė, L. Korczak, oprac.		
J. Kiaupienė, L. Korczak, P. Rabiej, E. Rimša,		
J. Wroniszewski — Jarosław Nikodem	3	571
Zamojski H., <i>Tragiczne decyzje. Jak wywołano Powstanie Warszawskie? Dlaczego szefowie oddziałów KG AK protestowali przeciwko decyzjom gen. Bora Komorowskiego?</i> — Stanisław Salmonowicz	1	209
Zarubin P., <i>Żydzi w aglomeracji Krakowa w czasach stanisławowskich. Przemiany prawne, gospodarcze i społeczne</i> — Maria Cieśla	2	394

Zayarnyuk A., <i>Framing the Ukrainian Peasantry in Habsburg Galicia, 1846–1914</i> — Jan Surman	3	604

IN MEMORIAM

Urszula Borkowska (11 VIII 1935–12 V 2014) — Paweł Kras	2	407
Anna Maria Cienciała (8 XI 1929–24 XII 2014) — Rafał Stobiecki	4	937
Izabela Skierska (4 XII 1967–2 IV 2014) — Grażyna Rutkowska	3	623
Jerzy Tomaszewski (8 X 1930–4 XI 2014) — Anna Landau-Czajka	1	216
Jerzy Walachowicz (23 VIII 1932–11 III 2014) — Henryk Olszewski	1	213

KOMUNIKATY

Nagroda im. Profesora Stanisława Herbsta	1	221
Regulamin Nagrody im. Aleksandra Gieyszta	4	941

CONTENTS

From the Editors. Christianization and Dechristianization as a Research Question	4	635

*

Bem Kazimierz, Religion as a Factor in King Stefan Batory's Nomination Policy in the Polish Crown Lands — the Beginning of the Counter-Reformation?	3	457
Cieśla Maria, The Number of Jews in the Grand Duchy of Lithuania during the Seventeenth Century	2	245
Dobrowolski Paweł T., A Piece of Lemon-Silk: Widow Hutchins, the Jews, and Organized Crime in XVIIth Century London	1	73
Eisler Jerzy, People's Republic of Poland — a Sketch for Reflections about the Laicization of the State	4	701
Gensler Marek, Satire against Slothful Theologians, or Certain Philosophy Lessons Unlearned for 600 Years	4	641
Janowski Maciej, Marriage of Convenience: the Roman Catholic Church and Modernity in Nineteenth-Century Europe	4	657
Łukasiewicz Dariusz, From the History of the Sanitary Policy in the Prussian Partition Areas 1772–1807	2	269
Matla Marzena, <i>Carmen patrium Bogurodzica</i> — Time of Origin, Historical Context and Inspirations	1	39
Pac Grzegorz, Did Queen Rycheza Use a Seal?	1	5
Rădu Sorin, Solomon Flavius, The Political Organisation of the Peasantry in Communist Romania: The Ploughmen's Front (1945–1953)	1	107
Sucharski Robert A., The Name of the First Historical Ruler of Poland	2	233
Szwaciński Tomasz, Russian-British Diplomatic Relations in a Saxon-Polish Context on the Eve of Prussian Aggression. Heinrich Ivanovich Gross and David Murray, Viscount of Stormont (June–August 1756)	3	475

W i e c z o r e k Szymon, <i>Bona stultitia. On the Meaning of Rhetorical Paradoxes in the Oldest Life of St. Adalbert</i>	3	417

REVIEWS — POLEMICS — MATERIALS

B o r o d z i e j Włodzimierz, G ó r n y Maciej, Recent Studies about the First World War in Central-Eastern and South-Eastern Europe (Select Problems)	1	131
G ł u s z k o w s k i Piotr, Polish-Russian Relations during the Nineteenth Century in Contemporary Russian Historiography	2	303
L u b c z y ñ s k i Mariusz, Lists of Parliamentary Deputies from the 1507–1512 Period	3	509

CRITICAL ARTICLES

P a c Grzegorz, Let's Write a Better Book about Mieszko II!	3	539
R a c h u b a Andrzej, Image of the Public Activity of a Disliked Protagonist. Regarding Arkadiusz Czołek's Book on Lew Sapieha	2	323
S o s n o w s k i Miłosz, Hagiography of the Christianization Age Re-Revealed	4	877
S t o b i e c k i Rafał, Unusual Epistolography. On the Correspondence between Stefan Kieniewicz and Henryk Wereszycki	3	553
Ž m u d z k i Paweł, Liber de passione martiris and <i>Vita maior s. Stanislai</i> . On the Margin of a Book by Wojciech Drelicharz about the Idea of the Unification of the Polish Kingdom	4	855

SPIS AUTORÓW

Banaszkiewicz Jacek	4	911–920	Morawiec Jakub	1	153–158
Barańska Anna	4	731–738	Nikodem Jarosław	3	571–577
Bem Kazimierz	3	457–473	Nowak Przemysław	4	903–906
Borodziej Włodzimierz	1	131–152	Olszewski Henryk	1	213–216
Borowik Irena	4	739–747	Pac Grzegorz	1	5–38
Choińska-Mika Jolanta	2	384–389		1	158–162
Cieśla Maria	2	245–268		3	539–551
	2	394–398		4	817–823
Deszczyńska Martyna	4	749–757	Pauk Marcin R.	2	351–356
Dobrowolski Paweł T.	1	73–105	Pieniąż Aneta	2	357–361
Eisler Jerzy	4	701–729	Polek Krzysztof	4	907–911
Gensler Marek	4	641–655	Ptaszyński Maciej	4	825–832
Głuszkowski Piotr	2	303–322	Rachuba Andrzej	2	323–346
Górny Maciej	1	131–152	Radu Sorin	1	107–130
	1	204–209	Rosik Stanisław	4	833–840
Grzesik Ryszard	4	759–764	Rutkowska Grażyna	3	623–627
Hartwich Mateusz J.	2	398–402	Salmonowicz Stanisław	1	209–212
Hen-Konarski Tomasz	1	196–201	Samsonowicz Henryk	4	841–846
	3	598–603	Sieradzan Wiesław	2	377–384
Janowski Maciej	4	657–699	Solomon Flavius	1	107–130
Kaliski Bartosz	4	930–936	Sosnowski Miłosz	4	877–901
Karpińska Małgorzata	4	765–773	Starczewski Michał	1	187–192
Kąkolewski Igor	4	775–783	Stobiecki Rafał	3	553–564
Kłoczowski Jerzy	4	785–789		4	937–940
Kochnowski Roman	3	608–613	Strzelczyk Jerzy	1	163–166
Kordel Jacek	3	594–598	Sucharski Robert A.	2	233–244
Kotecki Radosław	3	565–571	Surman Jan	3	604–607
Kowalczyk Ewelina	2	361–366	Szempliński Łukasz	2	366–372
	3	582–587	Szultka Zygmunt	3	587–594
Kras Paweł	2	407–409	Szwaciński Tomasz	2	389–394
Kwiatkowski Stefan	4	791–798		3	475–508
Landau-Czajka Anna	1	216–219	Szymański Jarosław	1	171–178
Lewalski Krzysztof	4	799–806	Teterycz-Puzio Agnieszka	2	372–377
	4	925–930	Warchala Michał	4	847–854
Lubczyński Mariusz	3	509–537	Weeks Theodore R.	1	201–204
Łukasiewicz Dariusz	2	269–301	Wieczorek Szymon	3	417–455
Maciejewski Jacek	4	920–925	Wilk Hubert	3	618–622
Mackiewicz Jan	1	166–171	Wisner Henryk	1	184–187
Maliszewski Kazimierz	4	807–815	Wrocławski Krzysztof	3	613–617
Marzec Andrzej	1	178–184	Wylegała Anna	2	402–406
Matla Marzena	1	39–71	Żmudzki Paweł	4	855–876
Michałowski Roman	2	347–351	Żurek Dorota	3	577–582
Milewska Monika	1	192–196			

SPIS RECENZENTÓW WEWNĘTRZNYCH I ZEWNĘTRZNYCH

Joachim Bahlcke (Uniwersytet w Stuttgarcie, Niemcy)

Anna Barańska (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

Grzegorz Błaszczyk (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)

Jerzy W. Borejsza (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)

Hans Jürgen Bömelburg (Uniwersytet Justusa Liebiga w Gießen, Niemcy)

Adam Burakowski (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)

Andrzej Chwalba (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Marek Derwich (Uniwersytet Wrocławski, Polska)

Wojciech Drelicharz (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Ewa Dubas-Urwanowicz (Uniwersytet w Białymostku, Polska)

Stanisław Dubisz (Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)

Antoni Dudek (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Polska)

Marek Ferenc (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Ryszard Gryz (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)

Martin Homza (Uniwersytet Komeńskiego w Bratysławie, Słowacja)

Dariusz Jarosz (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)

Jerzy Jedlicki (em.)

Tomasz Jurek (Instytut Historii PAN w Warszawie, Polska)

Zigmantas Kiaupa (Instytut Historii Litwy w Wilnie, Litwa)

Edmund Kizik (Uniwersytet Gdańskiego, Polska)

Waldemar Kowalski (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)

Paweł Kras (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)

Stefan Kwiatkowski (Uniwersytet Szczeciński, Polska)

Andrzej de Lazar (Uniwersytet Łódzki, Polska)

Andrzej K. Link-Lenczowski (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Jerzy Lukowski (Uniwersytet w Birmingham, Wlk. Brytania)

Piotr Madajczyk (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)

Krzysztof Marchlewicz (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)

Mariusz Markiewicz (Uniwersytet Jagielloński, Polska)

Wojciech Materski (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)

Jan Molenda (em.)

Sławomir Moździoch (Instytut Archeologii i Etnologii PAN w Warszawie, Polska)

Eduard Mühle (Westfalski Uniwersytet Wilhelma w Münster, Niemcy)

Maciej Mycielski (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)

Piotr Paluchowski (Gdański Uniwersytet Medyczny, Polska)

Idzi Panic (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Polska)

Krzysztof Pomian (Muzeum Europy, Bruksela, Belgia)

Maciej Ptaszyński (Instytut Historyczny Uniwersytetu Warszawskiego, Polska)

Leszek P. Słupecki (Uniwersytet Rzeszowski, Polska)

Tomasz Stryjek (Instytut Studiów Politycznych PAN w Warszawie, Polska)

Zygmunt Szultka (Akademia Pomorska w Słupsku, Polska)

Michał Tomaszek (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska)	Przemysław Wiszewski (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
Jan Tyszkiewicz (Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztora w Pułtusku, Polska)	Stanisław Wiech (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Polska)
Piotr Urbański (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)	Marek Wierzbicki (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Polska)
Wacław Uruszcza (Uniwersytet Jagielloński, Polska)	Henryk Wisner (em.)
Jerzy Urwanowicz (Uniwersytet w Białymostku, Polska)	Dariusz Wojtaszyn (Uniwersytet Wrocławski, Polska)
Małgorzata Julia Willaume (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska)	Wiesław Wydra (Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Polska)
	Josef Žemlička (Czeska Akademia Nauk w Pradze, Czechy)

WYKAZ SKRÓTÓW

AAN — Archiwum Akt Nowych w Warszawie
AGAD — Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie
AGZ — *Acta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego bernardyńskiego we Lwowie*
AP — Archiwum Państwowe
AIPN — archiwum Instytutu Pamięci Narodowej
APH — „Acta Poloniae Historica”
ASWK — *Akta sejmikowe województwa krakowskiego*
ASWP — *Akta sejmikowe województw poznańskiego i kaliskiego*
BC — Biblioteka Muzeum Narodowego im. Czartoryskich w Krakowie
b.m.d. — bez miejsca i daty wydania
BJ — Biblioteka Jagiellońska w Krakowie
BK — Biblioteka Polskiej Akademii Nauk w Kórniku
BN — Biblioteka Narodowa w Warszawie
BO — Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu
BPAU-PANKr — Biblioteka Naukowa Polskiej Akademii Umiejętności i Polskiej Akademii Nauk w Krakowie
BR — Biblioteka Publiczna im. Edwarda Raczyńskiego w Poznaniu
CAW — Centralne Archiwum Wojskowe
CDS — *Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae*, Wrocław 1956–1964
CPH — „Czasopismo Prawno-Historyczne”
DN — „Dzieje Najnowsze”
KDKK — *Kodeks dyplomatyczny Katedry Krakowskiej*, Kraków 1874–1883
KDM — *Kodeks dyplomatyczny Małopolski*, Kraków 1876–1905
KDMaz — *Codex diplomaticus et commemorationum Masoviae generalis*, Warszawa 1919
KDP — *Kodeks dyplomatyczny Polski*, Warszawa 1847–1887
KDW — *Kodeks dyplomatyczny Wielkopolski*, Poznań 1877 nn.
KH — „Kwartalnik Historyczny”
LVIA — Lietuvos valstybiés istorijos archyvas w Wilnie
KHKM — „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej”
MGH — *Monumenta Germaniae Historica*
MGH SrG — *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores rerum Germanicarum*
MGH SS — *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores*
MK — Metryka Koronna
MPH — *Monumenta Poloniae Historica*
MPH s.n. — *Monumenta Poloniae Historica, Series nova*
mps — maszynopis
n. — i następna
nn. — i następne
OiRP — „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”
op. cit. — opus citatum
oprac. — opracował
PH — „Przegląd Historyczny”
PL — *Patrologiae cursus completus. Series Latina*, Paris 1844–1865

por. — porównaj
przyp. — przypis
PSB — *Polski Słownik Biograficzny*
RDSG — „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych”
red. — redaktor, redakcja
RH — „Roczniki Historyczne”
RHum — „Roczniki Humanistyczne”
rkp. — rękopis
RWHF PAU — „Rozprawy i Sprawozdania z Posiedzeń Wydziału Historyczno-Filozoficznego Akademii Umiejętności”, Kraków 1874–1891
— „Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1891–1918
— „Rozprawy Polskiej Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921
— „Rozprawy — Polska Akademia Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny”, Kraków 1921–1928/1929
— „Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności”, Kraków 1928/1929–1952
— *Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego — Polska Akademia Umiejętności*, Kraków 1992–
SDRE — „*Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*”
SGKP — *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*
SH — „*Studia Historyczne*”
SIRIO — *Sbornik Imperatorskogo Russkogo Istoricheskogo Obšestva*, t. 1–148, S.-Peterburg 1867–1916
Sobótka — „*Śląski Kwartalnik Historyczny «Sobótka»*”
SPPP — *Starodawne Prawa Polskiego Pomnika*
SRP — *Scriptores Rerum Polonicarum*
SSS — *Słownik Starożytności Słowiańskich*
St. Źr. — „*Studia Źródłoznawcze*”
sygn. — sygnatura
Urzędnicy — *Urzędnicy Dawnej Rzeczypospolitej XII–XVIII Wieku. Spisy*, red. A. Gąsiorowski
Urzędnicy, Litwa — *Urzędnicy Wielkiego Księstwa Litewskiego. Spisy*, red. A. Rachuba
VC — *Volumina Constitutionum*, t. 1–, Warszawa 1996– (należy cytować odpowiednio, według wzoru: VC 1/1)
VL — *Volumina Legum*, t. 1–8, Warszawa 1732–1782; t. 9, Kraków 1889; t. 10, Poznań 1952 (cytować np.: VL 7, s. 234)
wyd. — wydanie, wydał
z. — zeszyt
ZH — „*Zapiski Historyczne*”
zob. — zobacz

TRANSLITERACJA SŁOWIAŃSKICH ALFABETÓW CYRYLICKICH

Nr	Litera alfabetu cyryliczkiego		Transliteracja		Język*	Nr	Litera alfabetu cyryliczkiego		Transliteracja		Język
1	A	а	A	a	b bu m r s u	27	P	р	R	r	b bu m r s u
2	Б	б	B	b	b bu m r s u	28	C	с	S	s	b bu m r s u
3	В	в	V	v	b bu m r s u	29	T	т	T	t	b bu m r s u
4	Г	г	G	g	b bu m r s u	30	Ћ	ћ	Ć	ć	s
5	Д	д	D	d	b bu m r s u	31	Ќ	ќ	Ќ	ќ	m
6	Ђ	ђ	Đ	đ	s	32	У	у	U	u	b bu m r s u
7	Ѓ	ѓ	Ѓ	ѓ	m	33	Ў	њ	Ў	њ	b
8	Е	е	E	e	b bu m r s u	34	Ф	ф	F	f	b bu m r s u
9	Ё	ё	Ё	ё	b r	35	Х	х	H	h	b bu m r s u
10	Є	є	Ê	ê	u	36	Ц	ц	C	c	b bu m r s u
11	Ж	ж	Ž	ž	b bu m r s u	37	Ч	ч	Ћ	ћ	b bu m r s u
12	З	з	Z	z	b bu m r s u	38	Џ	џ	Ђ	đ	m s
13	С	с	Ž	ž	m	39	Ш	ш	Š	š	b bu m r s u
14	И	и	I	i	b** bu m r s u	40	Щ	щ	Ӯ	Ӯ	bu r u
15	І	і	І	і	b r** u	41	Җ	Җ	"	"	b** bu r
16	Ї	ї	Ї	ї	u	42	Ҙ	Ҙ	Y	y	b r u**
17	Ј	ј	Ј	ј	m s	43	Ҏ	Ҏ	'	'	b bu r u
18	Ҏ	Ҏ	J	j	b bu r u	44	҈	҈	È	è	b r
19	К	к	K	k	b bu m r s u	45	Ҏ	Ҏ	Ӯ	Ӯ	b bu r u
20	Л	л	L	l	b bu m r s u	46	҅	҅	Ӯ	Ӯ	b bu r u
21	Љ	љ	Љ	љ	m s	47	'	'	'	'	b bu m r s u
22	М	м	M	m	b bu m r s u	48	҆	҆	Ӯ	Ӯ	b** u**
23	Н	н	N	n	b bu m r s u	49	҆	҆	҈	҈	b** r** u**
24	Њ	њ	Њ	њ	m s	50	҈	҈	҈	҈	bu**
25	О	о	O	o	b bu m r s u	51	҈	҈	Ӯ	Ӯ	r**
26	П	п	P	p	b bu m r s u	52	҈	҈	Ӯ	Ӯ	r**

* Oznaczenia języków: b — białoruski, bu — bułgarski, m — macedoński, r — rosyjski, s — serbsko-chorwacki, u — ukraiński.

** Występuje w dawnej pisowni.